

Thanatos

ISSN 2242-6280, vol.4 1/2015

© Suomalaisen Kuolemantutkimuksen Seura Ry.

https://thanatosjournal.files.wordpress.com/2015/6/miettinen_paakirjoitus.pdf

Pääkirjoitus

Riikka Miettinen

Tampereen yliopisto

Vaikka itsemurhaa pidetään poikkeuksellisenä kuolintapana, marginaali-ilmiönä ja jopa vaiettuna aiheena julkisessa keskustelussa, kuolemansyynä ja ilmiönä se on paitsi universaali ja alati ajankohtainen myös kaikkia vähintään välillisesti koskettava. Merkille pantavaa on esimerkiksi se, että maailmanlaajuisesti tarkasteltuna suurempi määrä ihmisiä kuolee vuosittain oman kätensä kautta kuin muun väkivallan tuloksena tai esimerkiksi murhien, sotien ja terroristi-iskujen tuloksena yhteensä (UN News Center, 10.9.2009). Vuonna 2013 Suomessa kahdeksan prosenttia työikäisten kuolemista johtui itsemurhasta. Siitä huolimatta, että erityisesti nuorten miesten itsemurhakuolleisuus on viime vuosina ollut laskussa, 15–24-vuotiaana kuolleista itsemurhan tehneitä oli yli kolmannes. Itsemurha on tunnetusti vahvan sukupuolittunut ilmiö ja kuolinsyy; itsemurhan tehneistä kolme neljästä on miehiä. (SVT 2013a ja 2013b.)

Suomalaisten itsemurhakuolleisuudessa on kuitenkin tapahtunut myönteistä kehitystä viimeisen parinkymmenen vuoden ajan; itsemurhien määrä on laskenut 1990-luvun alusta yli neljäkymmentä prosenttia. Itsemurhien määrän väheneminen liittyy kenties osittain jonkinlaiseen kulttuuriseen murrokseen tai yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin. Myös vuosina 1986–1996 toteutetun Valtakunnallinen itsemurhien ehkäisy Suomessa -projektin tuloksilla ja toimintasuosituksilla itsemurhien ehkäisemiseksi on ollut vaikutusta. Erityisesti käytännön ehkäisytyön ja masennuksen hoidon kehittyminen on mitä ilmeisimmin vähentänyt itsemurhia maassamme. (Lönnqvist 2007.) Hiljattain myös esimerkiksi sosiaalipsykiatrian professori Sami Pirkola yhdisti mielenterveyspalveluiden monipuolistamisen ja mielenterveyden avohoidon tehokkaan toiminnan itsemurhien määrän laskuun (Lankinen 2014). Työtä kuitenkin vielä riittää, ja esimerkiksi kaavaillut sosiaali- ja terveyssektoriin kohdistuvat leikkaukset voivat katkaista hyvän kehityksen. Useissa Euroopan maissa juuri viime vuosien leikkauspolitiikka on ollut yhteydessä huolestuttavaan itsemurhien määrän lisääntymiseen (Karanikolos et al. 2013; Kentikelenis et al. 2014).

Itsemurhiin liittyvä tieteellinen tutkimus ja julkinen keskustelu on tärkeää juuri itsemurhien ehkäisyn kannalta. Itsemurha-asteen kasvun ja vaihteluiden syiden tarkastelu lisää ymmärrystämme niin itsemurhan riskitekijöistä kuin myös rakenteellisten muutosten vaikutuksista ihmisten hyvinvointiin ja käyttäytymiseen ylipäänsä. Monilla tieteenaloilla on annettavaa itsemurhailmiön ja -käyttäytymisen ymmärtämiseksi. Esimerkiksi itsemurhien historian tutkimus tuottaa empiiristä tietoa ja vertailukohtia modernin itsemurhatutkimuksen tarpeisiin; itsemurhien historian tutkimuksessa voidaan muun muassa testata nykyteorioiden soveltuvuutta ja mahdollisia kulttuurisidonnaisuuksia sekä osoittaa,

millaisin toimin itsemurhia on onnistuttu ehkäisemään ja millaisia väestön itsemurha-asteen kanssa korreloivia poliittisia päätöksiä ja rakenteellisia muutoksia tulisi tehdä tai välttää. Itse ilmiön piirteiden lisäksi on oleellista tutkia ja problematisoida myös itsemurhaan liittyviä käsityksiä ja selitysmalleja sekä tekoon suhtautumista, jotka ovat väistämättä kulttuurisidonnaisia ja paljastavat perustavanlaatuisia asioita vallitsevasta mentaliteetista, arvoista ja ihmiskuvasta.

Tämä teemanumero esittelee uusia tutkimustuloksia ja itsemurhatutkimuksen kentällä käytävää keskustelua sekä tarjoaa tuoreita näkökulmia itsemurhan ymmärtämiselle. Samalla teemanumeron tarkoituksena on herättää tarpeellista julkista keskustelua itsemurhasta. Itsemurhasta on tärkeää puhua avoimesti katseiden pois kääntämisen sijaan – lisääntyvä tieto ja keskustelu itsemurhasta murtaa vaikenemisen kulttuuria. Tämä voi auttaa paitsi itsensä surmanneiden omaisia surutyössään myös ihmisiä yleensä kohtaamaan tekoon liittyvät ristiriitaiset tunteensa ja käsityksensä ja nostamaan rohkeasti esille huolensa itsestään tai kanssakulkijoistaan.

Teemanumeron neljässä tieteellisessä artikkelissa tarkastellaan itsemurhaa hyvin erilaisista näkökulmista. Jari Holopaisen, Samuli Helaman ja Timo Partosen yhteisarikkelissa hahmotetaan uudenlaista näkökulmaa teoreettiselle selitysmallille, joka tekisi ymmärrettävämmäksi kulttuurien piirissä tapahtuvia itsemurhakuolleisuuden vaihteluita ja tarkastellaan itsemurhaa meemikäyttäytymisen muotona. Heidi Kosonen käsittelee visuaalisen kulttuurin tutkimukseen liittyvässä artikkelissaan itsemurhan kulttuurisia representaatioita ja erityisesti itsemurhan kuvastossa esiintyvää toiseuttamista. Länsimaista itsemurhakuovastoa leimaavat pitkät jatkuvuudet; visuaaliset esitykset ovat selkeästi sukupuolittuneita ja itsemurha on pitkään liitetty sosiaalisesti marginaalisiksi ja normeja rikkoviksi koettuihin ominaisuuksiin. Kirsi Kanervan artikkeli tarkastelee itsemurhan tehneiden kuolemanjälkeiseen tilaan liittyviä uskomuksia ja kulttuurisia käsityksiä keskiajan Islannissa. Keskiajan Euroopassa itsemurha oli paha kuolema, joka saattoi jättää tekijänsä levottomaksi häiritsemään eläviä. Myös Islannissa itsemurhan tehnyttä saatettiin pitää eläville vaarallisena, vaikka säilyneissä saagoissa itsensä surmanneet eivät olleet häiriöksi; kuolintavan sijaan vainajan persoonallisuus määritteli, kuka saattoi palata. Tiina Kukkosen artikkelissa lähestytään niinkään itsemurhan kulttuurihistoriaa. Kukkonen käsittelee kirjallisuustieteen alan artikkelissaan itsemurhaesityksiä ja erityisesti veteen hukkumisen kuvastoa Aleksis Kiven teksteissä.

Teemanumerossa on myös Marja-Liisa Honkasalon itsemurhaa ja itsemurhantutkimusta kulttuurintutkimuksellisesta näkökulmasta problematisoiva katsaus, jossa haastetaan käsitystämme itsemurhasta lähtökohtaisesti yhtenä, universaalina ja patologisena ilmiönä. Reija Narumon kolumni esittelee Suomen Mielenterveysseuran itsemurhan tehneiden läheisille järjestettyjen vertaistukiryhmien toimintaa. Martha Vuoren esseessä tarkastellaan kuoleman ja kuolemanpelon ilmentymistä ja käsittelyä zombikulttuurissa ja *Zombie Run Pori 2015* -tapahtumassa. Lisäksi numerossa on Ilona Pajarin kirja-arvio teoksesta *Culture, Suicide and the Human Condition*, Anna Haverisen konferenssiraportti Tampereella keväällä järjestetystä surukonferenssista sekä Suomalaisen Kuolemantutkimuksen Seuran tuoreen puheenjohtajan tervehdys.

Kiitän lehden toimituskuntaa, artikkelien ja muiden tekstien kirjoittajia sekä vertaisarvioitsijoita ja kielentarkastajia.

Kirjoittaja:

Riikka Miettinen on filosofian lisensiaatti ja Tampereen yliopistossa toimiva historian tutkija. Hänen syksyllä 2015 tarkastettava historian väitöskirjansa käsittelee itsemurharikollisuutta, itsemurhien oikeudellista käsittelyä ja oikeuslaitoksen kehitystä suurvalta-ajan Ruotsissa ja Suomessa. Yhteystiedot: riikka.miettinen@uta.fi

Lähteet

Karanikolos, Marina, Philipa Mladovsky, Jonathan Cylus, Sarah Thomson, Sanjay Basu, David Stuckler, Johan P. Mackenbach, ja Martin McKee. "Financial crisis, austerity, and health in Europe." *The Lancet* 381 (2013): 1323–1331. [http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736\(13\)60102-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736(13)60102-6).

Kentikelenis, Alexander, Marina Karanikolos, Aaron Reeves, Martin McKee, ja David Stuckler. "Greece's health crisis: from austerity to denialism." *The Lancet* 383 (2014): 748–753. [http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736\(13\)62291-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736(13)62291-6).

Lankinen, Tiina. "Suomalaisten itsemurhat vähenemässä." *Aikalainen* 19 (14/2014): 9.

Lönnqvist, Jouko. "Itsemurhien ehkäisy Suomessa valtakunnallisena interventiona." *Kansanterveys*, nro. 7 (2007): 5–7. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201210019183>.

Suomen virallinen tilasto (SVT). "Kuolemansyyt: 1. Kuolemansyyt vuonna 2013." Tilastokeskuksen verkkojulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus, 2013a. http://www.stat.fi/til/ksyyt/2013/ksyyt_2013_2014-12-30_kat_001_fi.html.

Suomen virallinen tilasto (SVT). "Kuolemansyyt: 6. Itsemurhien määrä lähes ennallaan." Tilastokeskuksen verkkojulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus, 2013b. http://www.stat.fi/til/ksyyt/2013/ksyyt_2013_2014-12-30_kat_006_fi.html.

UN News Center. "More people die from suicide annually than from violent acts – UN health officials." *UN News Center*, 10.9.2009. <http://www.un.org/news/dh/pdf/english/2009/10092009.pdf>.